



Asociace  
pro mezinárodní  
otázky  
Association  
for International  
Affairs

# Briefing Paper 1/2009

Perspektivy vztahů EU-Rusko v průběhu českého předsednictví

—

Březen 2009

## Perspektivy vztahů EU-Rusko v průběhu českého předsednictví

—

**Lukáš Tichý**



## Perspektivy vztahů EU-Rusko v průběhu českého předsednictví

### Úvod

Hlavní priority českého předsednictví v Radě EU, které Česká republika na začátku letošního roku tj. 2009 převzala po Francii, byly shrnuty do sloganu „3E“ – ekonomika, energetika a Evropa a svět. Oblast vnějších vztahů patří k největším výzvám každého předsednictví a Česká republika se hodlá angažovat především v rozvoji transatlantických vztahů a Evropské politice sousedství, v jejímž rámci je věnována pozornost mj. vztahům s Ruskou federací.

### Současné vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací

Vzájemné vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací mají pro obě strany velký význam a to jak v ekonomické rovině, tak na politické úrovni. V poslední době jsou však vztahy mezi Ruskem a EU zatíženy řadou problémů a otázek:

- a) **Dohoda o partnerství** - v současné době probíhají jednání mezi Evropskou unií a Ruskou federací o podobě nové Dohody o partnerství a spolupráci.
- b) **Energetika** – Rusové tvrdí, že unie v oblasti vnitřního energetického trhu staví bariéry, které diskriminují jeho firmy. EU vadí ruské využívání energie jako politického nástroje a nerovný přístup evropských firem na ruský energetický trh.
- c) **Otázka Kosova** – Rusko zásadně odmítá jednostranné vyhlášení nezávislosti Kosova.
- d) **Bělorusko a Východní partnerství** – EU koncem minulého roku schválila nový plán pro posílení vztahů k šesti zemím bývalého Sovětského svazu včetně Běloruska. Rusko však jakoukoliv angažovanost EU v této oblasti odmítá, neboť ji považuje za svoji sféru strategického zájmu.
- e) **Víza** – zrušení víz je pro Rusko jednou z priorit ve vztazích s EU, která úplně zrušení víz zatím odmítá.
- f) **Srpnový konflikt v Gruzii** – otázka postkonfliktního řešení situace v Gruzii a tzv. zamrzlých konfliktů v oblasti postsovětského prostoru je zatím posledním velkým problémem ve vzájemných vztazích.



### **České předsednictví v Radě EU a nastávající otázky ve vztazích Evropská unie - Rusko**

Česká republika se během svého šestiměsíčního předsednictví v Radě EU zaměří na některé tyto sporné otázky a na zlepšení partnerství mezi Evropskou unií a Ruskem.

#### **Jednání o novém strategickém partnerství s Ruskem**

Stávající vztahy mezi Evropskou unií a Ruskem se řídí Dohodou o partnerství a spolupráci z roku 1997, uzavřenou na deset let tj. do roku 2007, s tím, že po uběhnutí této doby bude její platnost každoročně automaticky prodloužena, pokud ji jedna ze stran nevyhoví.

Za hlavní nedostatek platné Dohody je obecně považován fakt, že dnešní situace se značně liší od období 1992 – 1994, kdy byl smlouva podepsána. Rusko bylo hospodářsky slabé a Evropská unie měla pouze 15 členských států. V současné době je Dohoda předmětem renegociace.

České republice, jako předsednické zemi v Radě EU, se pro intenzivní dialog s Ruskem o nové smlouvě naskytne řada příležitostí. V květnu letošního roku se uskuteční dvakrát ročně opakující summit EU-Rusko, který je prostorem pro přímou konfrontaci a jednání mezi oběma stranami. Dále proběhnou zasedání Rady stálého partnerství v různých formátech.

Vyjednání o novém strategickém partnerství však nebude snadné, jednak kvůli nedávné rusko-gruzínské krizi a jednak kvůli rozdílným názorům Evropské unie i Ruska na obsah a podobu nové Dohody. Zatímco EU chce právně závaznou smlouvu s přesně stanovenými okruhy spolupráce, Rusko navrhuje uzavřít stručnou Dohodu, která by byla rozšiřována o oblasti spolupráce podle potřeb.

Česká diplomacie má pozici pro oficiální jednání o strategickém partnerství mezi Bruselem a Moskvou usnadněnou závěry posledního summitu EU-Rusko ve francouzském Nice z listopadu 2008, který doporučil obnovení rozhovorů s ruskou stranou.

Vztahy mezi EU a Ruskem jsou od svého počátku charakterizovány jako ekonomické partnerství. Rusko je pro EU třetí nejvýznamnější obchodní partner a Evropská unie je dokonce největším obchodním partnerem Ruska.

V souvislosti se světovou finanční krizí většina ekonomů zdůrazňuje, že bez podpory EU nemůže Rusko svou ekonomiku modernizovat. Česká republika se proto během svého



předsednictví v Radě EU zaměří také na otázku posilování ekonomické spolupráce, která je jednou z priorit partnerství mezi oběma stranami, a na společné řešení současné globální finanční a hospodářské krize.

### **Jednání EU s Ruskem o energetické bezpečnosti**

V rámci diskusí o obsahu nové smlouvy s Ruskem je kladen hlavně důraz na otázku zlepšování energetického partnerství a na zajištění bezpečné, udržitelné a konkurenceschopné energetiky, která je pro Evropskou unii a její členské státy zásadním tématem.

Rusko představuje nejdůležitějšího dodavatele fosilních paliv do členských zemí Evropské unie, které dováží z Ruska celkem 30% svých dovozů ropy a 50% svých dovozů zemního plynu. Celkově se podílí ruský plyn na spotřebě v zemích EU z 25% a ropa přibližně z 20%.

Otázka energetické udržitelnosti a bezpečnosti byla stanovena jako jedna z hlavních priorit českého předsednictví v EU a zároveň je to velmi důležité téma, o kterém bude Praha jednat s Moskvou. Bezpečné zajištění plynulých dodávek energie se také stalo prvním problémem, které musela Česká republika během svého předsednictví v Radě EU ve vztahu k Rusku řešit.

Téměř každý rok se opakující spor mezi Ukrajinou a ruským energetickým gigantom Gazpromem ohledně nezaplaceného ukrajinského dluhu za dodávky zemního plynu i tentokrát intenzivně zaměstnával diplomaty obou zemí. Při řešení krize vystupovala Česká republika ve vzniklém rusko-ukrajinském sporu jako nestaraný arbitr, celkem rázně požadující obnovení dodávek plynu.

Konfrontaci s Ruskem se česká diplomacie nevyhne ani při prosazování nedávno navrženého druhého energetického přezkumu EU. Nový akční plán mj. podporuje snížení energetické závislosti EU na Rusku, zvyšování bezpečnosti a stability při zásobování zemí EU plynem a ropou a vybudování stabilních vztahů s dalšími dodavateli a tranzitéry energetických dodávek. Ruská energetická politika je naopak zaměřena na zabránění takovým krokům vedoucím ke snížení ruských dodávek energie do zemí Evropské unie.

Stejně tak lze očekávat ostřejší jednání s Ruskem ve snaze České republiky posílit energetický dialog se státy Kaspického moře a podporou „jižního koridoru“, který znamená propojení plynovodů a ropovodů ze střední Asie do Evropy přes Blízký východ a Turecko. Letos na jaře by se měl v této souvislosti konat summit EU - země Kaspického moře, kromě



Ruska. O ovládnutí „jižního koridoru“ ovšem usiluje také Rusko, které připravuje konkurenční plynovod South Stream.

I přes výše zmíněné rozdílné zájmy Ruské federace a Evropské unie stále platí, že v otázce energie existuje mezi oběma stranami vzájemná závislost, Evropská unie potřebuje bezpečné a plynulé zajištění dodávek ropy a zemního plynu z Ruska, Ruská federace naopak potřebuje evropské finance a investice.

Energie je také klíčovým faktorem v posilování vzájemných formálních a neformálních vztahů mezi EU a Ruskem. Ovšem stávající plynová krize mezi Moskvou a Kyjevem může spíše vést ke zhoršení vzájemných vztahů.

### **Východní dimenze Evropské politiky sousedství tzv. východní partnerství**

Významnou roli při prosazování vnější energetické politiky bude hrát účinné provádění Evropské politiky sousedství. V tomto ohledu důležitý krok učinila koncem minulého roku Komise schválením nového plánu pro posílení vztahů k východním sousedům EU tzv. Východní partnerství, které se zaměřuje na šest zemí bývalého Sovětského svazu - Arménii, Ázerbájdžán, Gruzii, Moldávii, Ukrajinu a Bělorusko.

Česká republika nový unijní projekt považuje za jedno z hlavních témat v rámci programu svého předsednictví v EU a plně podporuje vzájemnou spolupráci mezi EU a východními sousedy. Během českého předsednictví se bude finalizovat podoba východní dimenze Evropské politiky sousedství a 7. května se uskuteční summit EU a zemí východního partnerství.

Klíčovými oblastmi, na které se ČR během svého předsednictví hodlá zaměřit ve vztazích mezi EU a východními sousedy jsou:

- dalekosáhlá integrace do evropských ekonomik;
- posílení politické angažovanosti včetně vyhlídky na novou generaci asociačních dohod o přidružení;
- snazší cestování občanů do členských zemí EU atd.;
- česká diplomacie bude také usilovat o dokončení jednání o podobě Asociační dohody nové generace s Ukrajinou.



Asi největším problémem východního partnerství, který bude muset ČR jako předsednická země EU ve vztahu k Rusku řešit je fakt, že užším zapojením východoevropských a jihokavkazských států do evropských struktur se EU pohybuje v „ruských vodách“.

Jak naznačuje koncept zahraniční politiky Ruské federace zveřejněný v polovině minulého roku, Rusko považuje tyto státy za bezprostřední oblast svého zahraničněpolitického a geoekonomického zájmu a nebude se chtít s EU dělit o sféru vlivu ve svém „blízkém zahraničí“. Pro Rusko je asi nejvíce bolestivé případné užší zapojení Běloruska do evropských struktur. Rusko totiž ještě zcela nevyloučilo možnost uzavření Rusko-Běloruské unie a intenzivnější jednání Evropské unie s Běloruskem by vytvoření tohoto státního útvaru notně zkomplikovalo.

Stejně tak Rusko považuje Východní partnerství za antiruské na základě prohlášení Evropské komise, podle kterého k uspíšení vytvoření Východního partnerství přispěla nedávná rusko-gruzínská válka.

Česká republika jako předsedající země v Radě EU se bude muset snažit přesvědčit Rusko o tom, že Východní partnerství není namířené proti Rusku. Stejně tak bude nutné s Ruskem jednat o zlepšení spolupráce v oblasti bývalého postsovětského prostoru.

### **Bezpečnostní otázky ve vztazích mezi EU a Ruskem: konflikt v Gruzii a Kosovo**

V souvislosti s posilováním vztahů se zeměmi východní Evropy a státy kavkazského regionu bude nutné, aby se česká diplomacie zaměřila na problém postkonfliktní situace v Gruzii. Česká republika však bude muset intenzivně jednat s Ruskem nejen o situaci v Gruzii, ale také se povedou rozhovory v souvislosti se spoluprací při řešení dalších tzv. zamrzlých konfliktů na Kavkaze.

Stranou pravděpodobně nezůstane ani otázka uznání nezávislosti Kosova. Pozice České republiky jako předsednického státu EU však nebude v tomto případě vůbec jednoduchá, protože Srbsko se v kosovské otázce opírá o podporu Ruska a také uspělo se svou žádostí na přezkum oprávněnosti vyhlášení kosovské nezávislosti u Mezinárodního soudního dvora.



## Závěr

Česká republika má pro jednání s Ruskem dobrou startovací pozici. Jak se nedávno v rozhovoru pro francouzský deník Le Monde vyjádřil český ministr zahraničí Karel Schwarzenberg „jsme možná malí, ale právě na Rusy máme více know-how než leckdo jiný, protože jsme s nimi žili 40 let“.

To samozřejmě neznamená, že česká diplomacie má patent na jednání s Ruskem, nicméně získané lekce během společné minulosti mohou postavit Českou republiku jako předsednickou zemi v Radě EU do pozice rozvážného diplomata.

Česká republika by se měla snažit přesvědčit Moskvu o vzájemné výhodnosti partnerství a potřebě jednat s Evropskou unií. Na druhou stranu je nutné dát Rusku jasně najevo, že není nenahraditelné a jak se vyjádřil Václav Bartuška v souvislosti s lednovou plynovou krizí mezi Ruskem a Ukrajinou „máme nástroje, jak se obejít bez obou“.

Pomyslným cukrem i bičem při jednání Evropské unie s Ruskem by měla být hlavně ekonomická karta. Evropská unie je totiž pětkrát bohatší než Rusko a má největší vnitřní trh na celém světě. Do EU, která je nejdůležitějším obchodním partnerem Ruska, směřuje 60% ruského vývozu, 70% příjmů Gazpromu představují zisky z prodeje do EU. V posledních několika letech dosáhly investice Evropská unie do Ruska přibližně 28 mld. dolarů ročně. To činí z EU atraktivního partnera na Rusko a mělo by Unii umožňovat daleko sebevědomější vystupování ve vzájemných vztazích.

Velmi často se zdůrazňuje skutečnost, že Evropská unie musí naučit vůči Rusku prosazovat svoje zájmy jako jednotný blok, protože když EU mluví jedním hlasem a jedná jako jeden celek, Rusko jí naslouchá.

V tomto ohledu to však bude mít česká diplomacie poměrně složité, protože téma Rusko již delší dobu rozděluje členské státy Evropské unie na dvě skupiny na „proruský tábor“, v čele s Německem, Itálií, Francií a na „protiruský tábor“ v čele s Velkou Británií, Pobaltskými státy a Polskem.

Stejně tak bude jednání české diplomacie v rámci vztahů EU-Rusko ztížené skutečností, že stále nebyla Evropskou unií ratifikována a uvedena v život Lisabonská smlouva. Lisabonská smlouva totiž posiluje akceschopnost Evropské unie vystupovat navenek a zavádí nové



Asociace  
pro mezinárodní  
otázky  
Association  
for International  
Affairs

# Briefing Paper 1/2009

Perspektivy vztahů EU-Rusko v průběhu českého předsednictví

–  
Březen 2009

zahraničněpolitické nástroje jako je Vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku.

Na závěr si je třeba položit otázku, jaké jsou reálné možnosti ČR ovlivnit stávající partnerství mezi Evropskou unií a Ruskem a jak se během šesti měsíců, kdy proběhne české předsednictví v Radě EU, mohou vztahy mezi oběma stranami změnit?

Na přesnou odpověď si budeme muset počkat do konce června 2009, nicméně nelze počítat s nějakým zásadním pokrokem ve vztazích mezi EU a Ruskou federací. S největší pravděpodobností během českého předsednictví v Radě EU nedojde k podepsání nové dohody o strategickém partnerství mezi Ruskou federací a Evropskou unií ani k ruskému ratifikování smlouvy o Energetické chartě a jejím Tranzitním protokolem.

Ve vztazích mezi Ruskem a Evropskou unií lze v průběhu českého předsednictví v Radě EU spíše počítat s dílčími úspěchy při řešení některých sporných otázek a očekávat pokračování ve stávající linii vzájemného partnerství.





Asociace  
pro mezinárodní  
otázky  
Association  
for International  
Affairs

# Briefing Paper 1/2009

Perspektivy vztahů EU-Rusko v průběhu českého předsednictví

–  
Březen 2009

## Autor

### Lukáš Tichý

Působí jako externí analytik vládního informačního portálu Euroskop a spolupracovník Asociace pro mezinárodní otázky – Východoevropský program. Vystudoval magisterské studium obor Evropská studia a veřejná správa na Metropolitní univerzitě Praha. Zabývá se českou zahraniční politikou, energetickou bezpečností a vztahy mezi EU a Ruskem a zeměmi bývalého Sovětského svazu.